

БАЗОВИЙ КОМПОНЕНТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ *

Із Закону України «Про дошкільну освіту»

**Розділ IV. Організація навчально-виховного процесу
в дошкільному навчальному закладі**

Стаття 22. Базовий компонент дошкільної освіти

- 1. Базовий компонент дошкільної освіти — державний стандарт, що містить норми і положення, які визначають державні вимоги до рівня розвиненості та вихованості дитини дошкільного віку, а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті.**
- 2. Виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти є обов'язковим для усіх дошкільних навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форми власності, інших форм здобуття дошкільної освіти.**

1. СТРАТЕГІЯ ПОБУДОВИ БАЗОВОГО КОМПОНЕНТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стратегія побудови Базового компонента дошкільної освіти відповідає Міжнародній конвенції про права дитини і спрямована на реалізацію положень Закону України «Про освіту», Державних національних програм «Освіта» (Україна XXI століття) та «Діти України».

Демократичні процеси в державі вимагають вироблення нових суспільних вимог до освіти, зокрема її дошкільної ланки як основи соціокультурного становлення особистості. Сьогодні існує гостра потреба у створенні нормативного документа, який відображає сучасний суспільний ідеал, орієнтує на потреби XXI століття, враховує специфіку дошкільної освіти (відсутність документа про освіту випускника дошкільного закладу), містить чіткі вимоги до рівня підготовки дитини до життя.

В основу Базового компонента покладено якість розвитку, вихованості та навченості дитини перших семи років життя.

* Оригінал-макет підготовлено Видавництвом «Світич» за виданням 2003 року для розміщення на сайті www.mon.gov.ua

Відповідно до його вимог експертиза діяльності дошкільних освітніх закладів полягатиме у встановленні відповідності різнобічного розвитку дитини на момент закінчення терміну її перебування в одному з них і вступу до школи мінімально обов'язковим вимогам.

Основними засадами створення Базового компонента дошкільної освіти виступають:

— визнання своєрідності, унікальності, особливої ролі дошкільного дитинства в становленні особистості, врахування сензитивності даного періоду для становлення первинного схематичного світогляду, супідрядності мотивів, довільної поведінки, внутрішніх етичних інстанцій, самосвідомості;

— забезпечення гармонійного та різнобічного розвитку особистості;

— інтегрований підхід до організації змісту освіти;

— пріоритет актуальних потреб сьогодення, активного проживання дитиною кожного вікового відрізка життя як важливої передумови її успішного розвитку в наступні роки;

— особистісно-орієнтована модель дошкільної освіти;

— забезпечення багатоконпонентності, наступності між дошкільною та початковою загальноосвітньою підготовкою.

З огляду на це особливого значення набуває диференціація понять «розвиток», «виховання», «навчання», «освіта» на основі сучасних наукових підходів.

Розвиток — це становлення дитини як суб'єкта життєдіяльності, соціальної істоти, здатної ціннісно ставитися до природи, людей, що її оточують, предметного світу, творів мистецтва, самої себе.

Виховання — залучення дитини до системи вироблених людством цінностей, організація умов для її духовного зростання, формування основ ціннісного ставлення до дійсності, створення фонду «хочу».

Навчання — засвоєння дитиною знань, оволодіння уміннями й навичками, здатність використовувати їх у житті, формування культури пізнання, створення фонду «можу».

Освіта — процес набуття зростаючою особистістю в ході виховання й навчання духовного обличчя під впливом моральних цінностей, вироблених людством і зафіксованих у культурі.

Мета дошкільної освіти — сформувані базис особистісної культури дитини через відкриття їй світу в його цілісності та різноманітності як сукупність чотирьох сфер життєдіяльності — «Природи», «Культури», «Людей», «Я».

Основне завдання дошкільної освіти — не стільки озброїти дитину системою галузевих знань, скільки **наукою життя**. Суспільству необхідні життєздатні, самостійні, практично умілі, творчі люди з розвиненим почуттям відповідальності, гідності, совісті, тому пріоритетним є ціннісний, морально-соціальний розвиток особистості з перших років її життя.

Зміст дошкільної освіти спрямований на збереження дитячої субкультури, зорієнтований на цінності та інтереси дитини, врахування її вікових можливостей.

Відповідно до цього дошкільний заклад не є «школою для маленьких», де дитину вправляють у знанні математики, читанні й письмі. Він відповідальний за процес **соціального** розвитку особистості, покликаний полегшити її входження у широкий світ і розвинути внутрішні сили. Дошкільний заклад виступає своєрідним посередником між вузьким родинним колом, з якого виходить малюк, і незнайомим світом, до життя в якому він має незабаром прилучитися.

2. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ БАЗОВОГО КОМПОНЕНТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Базовий компонент дошкільної освіти визначає обов'язковий мінімум змісту основних освітніх програм, обсяг навантаження, вимоги до рівня розвиненості, вихованості та навченості дитини семи (шести) років, а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті. Базовий компонент — це мінімально достатній та необхідний дитині перших семи (шести) років життя ступінь **компетентності**, необхідний для її нормального функціонування у навколишньому середовищі. Він передбачає набір елементарних знань, уявлень, практичних умінь та навичок, які гарантують дитині адаптацію до життя, здатність орієнтуватися в ньому, адекватно реагувати на явища, події, людей. Йдеться передусім про забезпечення особистості перших років життя своєрідного мінімального освітнього ядра, рівень засвоєння якого відображено в якісно-кількісних показниках її діяльності та поведінки.

У контексті Базового компонента поняття «мінімальний рівень» вживається не в розумінні найнижчий за ступенем розвитку, а як обов'язковий набір елементарних, доступних віку складових. Отже, документ орієнтує на досягнення дитиною нижнього **вікового**, а не індивідуального порога.

Базовий компонент складено з урахуванням того, що засвоєння змісту дошкільної освіти розраховано на весь період дошкільного дитинства. Кожна вікова сходинка у цьому процесі відіграє свою особливу роль за умови повної реалізації дитиною своїх потенційних можливостей на попередньому етапі.

Базовий компонент дошкільної освіти складається з двох частин — інваріантної та варіантної.

Інваріантна частина визначає обов'язковий для дітей певного віку ступінь засвоєння знань, понять, забезпечує єдність освітньо-виховного простору України, створює необхідні умови для розвитку, виховання і навчання дітей незалежно від місця та умов проживання, типу дошкільного закладу.

Варіантна частина враховує і відображає у змісті освіти регіональні, етносоціокультурні та індивідуальні особливості розвитку дошкільника.

3. ЗМІСТ БАЗОВОГО КОМПОНЕНТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Зміст Базового компонента дошкільної освіти систематизований за сферами життєдіяльності: «Природа», «Культура», «Люди», «Я сам».

Сфера «**Природа**» формує елементарний природодоцільний світогляд, несе ціннісно-змістову наповненість за екологічним та природничим напрямками, сприяє усвідомленню дитиною себе як частки природи, формує відчуття відповідальності за те, що відбувається навколо неї і внаслідок її дій у довкіллі.

Сфера «**Культура**» вводить дитину у світ практичної та духовної діяльності людини, розвиває потребу в реалізації власних творчих здібностей, навчає діставати задоволення від процесу та результатів своєї діяльності, вправляє в умінні цінувати рукотворні вироби, культивує інтерес до надбавь національної та світової культур.

Сфера «**Люди**» формує соціальну компетентність: навчає диференціювати людей за ознаками віку, статі, спорідненості; поводитися в межах дозволеної поведінки, оволодівати культурою діалогу, адекватно реагувати на вчинки і слова інших, дотримуватись правил хорошого тону, співпереживати і співдіяти.

Сфера «**Я сам**» відкриває дитині світ власного внутрішнього життя, прагнень, думок, переживань; допомагає зіставити свої бажання з можливостями; привертає увагу до особливостей власного фізичного, психічного та соціального розвитку.

Цілісний підхід до організації дошкільної освіти подано на схемі (див. додаток).

Документ розрахований на науковий загал, залучений до розробки програмно-методичного забезпечення дошкільної освіти, задає стандарт психолого-педагогічних умов розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку, ставить вимоги до змісту освітніх програм, професійної компетентності педагогів, організації розвивального середовища.

Сфера «Природа»

Компетентність дитини у сфері «Природа» — неодмінна передумова становлення цілісної особистості.

Відомості про природу мають непересічне значення у формуванні зачатків екологічної культури.

Загальними підходами у формуванні особистості через сферу життєдіяльності «Природа» є: екологічне спрямування, виховання різнобічної і гармонійної особистості, орієнтованої на відтворення екологічної культури суспільства, комплексний підхід, що передбачає розвиток чуттєвої сфери, засвоєння певного кола знань та оволодіння практичними вміннями.

Метою є формування елементів екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, розвитку у дитини позитивного емоційно-

ціннісного ставлення до природного довкілля, формування реалістичних уявлень про явища природи, практичних умінь, дбайливого ставлення до її компонентів.

Специфіка сфери «Природа» зумовлена сучасним науковим баченням світобудови, що розглядає живі організми не як самовідтворювані, а як такі, що є складовими біосфери.

Це й визначило основні змістові лінії Базового компонента, а саме: «Природа планети Земля» і «Природа Космосу». Кожна з цих ліній передбачає певний обсяг знань, уявлень, які дитина отримує в процесі світосприймання, а також умінь, навичок, потреб, що виявляються в екологічно доцільній поведінці.

Уявлення про біологічні елементи Природи в їхніх взаємозв'язках та взаємозумовленості сприяють розумінню, що людина як біологічна істота є складовою частиною Природи, тому відносини з нею мають бути екологічно доцільними.

Компетентність у галузі «Природа планети Земля» складають відомості про природне довкілля як цілісний організм, в якому взаємодіють повітря, вода, ґрунт, рослини, тварини, люди в багатоманітності їх єдності, русі і мінливості.

Компетентність у галузі «Природа Космосу» становлять елементарні уявлення про зорі (Сонце), планети, і в тому числі планету Земля, Місяць.

Зміст освіти

Результати освітньо-виховної роботи

Змістова лінія «Природа планети Земля»

СВІТОСПРИЙ- МАННЯ ПРИ- РОДНОГО ДОВКІЛЛЯ

Має уявлення, що життя на планеті Земля існує завдяки сонячному світлу і теплу. Знає, що Сонце освітлює і прогріває воду, ґрунт, повітря, рослини, тварин. Має уявлення, що під впливом Сонця вода, повітря, ґрунт постійно поновлюються.

Повітря. Вода. Ґрунт

Має елементарні уявлення, що повітря оточує всю планету Земля, є навколо нас, у воді, ґрунті, рослинах тваринах, предметах. Розрізняє стан та якість, повітря, розуміє його значення для життя живих істот. Знає, що повітрям дихають рослини, тварини, люди. Знає, що в природі вода знаходиться у річках, озерах, морях, підземних джерелах, у природі солоної води більше, ніж прісної; в Україні є мінералізована вода, а в надрах землі — запаси питної. Знає, що вона необхідна для живих істот. Має елементарне уявлення, що вода входить до складу всіх живих організмів.

	<p>Має уявлення про ґрунт як родючий шар поверхні землі, в якому містяться вода, повітря, поживні речовини. Розуміє його значення для життя рослин, тварин, діяльності людей. Орієнтується, що Україна багата на родючі ґрунти. Має уявлення про причини їх руйнування: розмивання водою, вивітрювання, витоптування.</p>	
<p>Властивості. Якості. Стани</p>	<p>Знає ознаки повітря: прозоре, невидиме, легке, може ущільнюватися, переміщується. Розрізняє забруднене повітря за характерними ознаками: неприємним запахом, забарвленням. Знає про значення рослин для якості повітря: очищають, звожують, знезаражують. Розрізняє стани повітря: холодне, тепле, гаряче, вологе, сухе. Розуміє залежність стану повітря від погоди, пори року, інших чинників. Знає і називає ознаки погоди: тепла, холодна, прохолодна, хмарна, ясна, вітряна, безвітряна, дощова. Має елементарне уявлення, що вітер — це рух повітря.</p> <p>Знає деякі види хмар: перисті, купчасті, шаруваті. Має уявлення про причини утворення хмар.</p> <p>Знає, що вода — рідина. Розрізняє якості чистої (прозора, без запаху, без смаку) та забрудненої води (непрозора, має запах, смак). Має елементарне уявлення, що в природному доквіллі вода перебуває в постійному русі, буває в різних станах: рідкому, твердому, газоподібному.</p> <p>Має елементарне уявлення про те, як вода надходить до людських осель.</p> <p>Уміє визначати й правильно називати види ґрунтів регіону проживання: піщані, глинисті, чорноземні. Орієнтується в якостях і властивостях ґрунтів: колір, структура, вологість.</p> <p>Має елементарне уявлення, що якість ґрунту залежить від вологості, вмісту поживних речовин, забрудненості (чистоти).</p>	<p>Знає, що кожна пора року складається з місяців, місяць — з тижнів, тиждень — з днів, доба — з годин, година — з хвилин.</p> <p>Має уявлення про співвідношення одиниць часу, визначає час за допомогою годинника.</p> <p>Розуміє причини змін сезонів, їх залежність від кількості сонячного тепла і світла, положення Сонця на небосхилі.</p> <p>Орієнтується в тому, що наявність чи відсутність листя, квітів, плодів визначає поведінку тварин, які ними живляться та знаходять укриття.</p> <p>Вміє визначати зміну положення Сонця на небосхилі за орієнтиром.</p> <p>Уміє користуватися термометром для визначення температури повітря. Знає характерні зміни, що відбуваються з погодою, рослинами і тваринами кожної пори року; сезонну сільськогосподарську працю людей. Веде календарі погоди і природи, помічаючи характерні особливості природних явищ, їх вплив на рослини і тварин, людей.</p> <p>Знає народні прикмети, які вказують характерні особливості пір року.</p>
<p>Явища природи</p>	<p>Знає, що в природному доквіллі відбуваються зміни. Має елементарне уявлення, що зміни залежать від обертання Землі навколо Сонця.</p>	<p>Природні</p> <p>Має уявлення про найпоширеніші явища природи (туман, іній, веселку, дощ, сніг, грім, блискавку, грозу, град, приморозки, ожеледицю, хуртовину, посуху, бурі), їхні особливості, вплив означених явищ на стан природи та діяльність людини.</p> <p>Має уявлення, що їх можна прогнозувати і цим зменшувати негативну дію природних стихій.</p>
<p>Сезонні</p>	<p>Знає характерні ознаки пір року, їхню послідовність, стан погоди, рослин, поведінку тварин.</p>	<p>Рослини</p> <p>Елементарно уявляє, що в доквіллі виникають природні катаклізми: землетруси, виверження вулканів, руйнування гір, повені, зсуви тощо. Знає їх вплив на життя рослин, тварин, людей.</p> <p>Багатоманітність</p> <p>Має елементарне уявлення, що рослини сприяють існуванню природного доквілля: виділяють кисень; поліпшують повітря, ґрунт, воду; забезпечують їжею тварин, людей.</p> <p>Будова та умови зростання</p> <p>Орієнтується, що в Україні багатий і різноманітний рослинний світ. Уміє розрізняти і правильно</p>

називати групи рослин: дерева, кущі, квіти, гриби, мохи.

Розрізняє найпоширеніші дикорослі й культурні рослини своєї місцевості. Знає лікарські властивості рослин найближчого природного оточення, рослини-обереги, символи України.

Знає будову рослин (корінь, стебло, листок, квітка, плоди), їх різноманітність, окремі функції. Знає, що рослини потребують достатньо світла, води, поживного ґрунту. Орієнтується в змінах, що відбуваються з рослинами під час росту.

Має елементарні уявлення про вплив умов життя, погодних факторів на стан рослин, основні фази зростання.

Уміє визначати зміну стану рослин через вплив негативних факторів.

Тварини

Має елементарне уявлення про тісний взаємозв'язок рослин і тварин (живильний ланцюжок).

Знає про місце проживання тварин, спосіб живлення, пересування, значення в природі, у житті людей.

Багатоманітність

Розрізняє найпоширеніших представників різних систематичних груп тварин: черв'яків, молюсків, раків, павуків, комах, риб земноводних, плазунів, птахів і звірів (свійських та диких).

Знає їх назву, спосіб живлення, пересування, середовище існування, цікаві особливості поведінки, значення для рослин та інших тварин, що знаходяться поряд. Має уявлення про диких і свійських тварин свого регіону.

Будова і спосіб життя

Знає будову тварин та особливості їхнього зовнішнього вигляду. Уміє встановлювати взаємозв'язки між будовою тварини і способом її життя: пересуванням, живленням, захистом.

Усвідомлює, що в природному довкіллі немає корисних і шкідливих тварин — усі важливі в природі.

Людина

Розуміє цінність життя і здоров'я людей, їх залежність від природного довкілля.

Знає, що людині для життя потрібні повітря, вода, їжа.

Діяльність людини

Знає, що людина впливає на природне довкілля, ведучи селекційну роботу з рослинами, відновлюючи кількість рослин і тварин, які зникають, охороняючи їх («Червона книга»).

Має уявлення, що екологічний стан природного довкілля залежить від діяльності людини. Розуміє, що діяльність в природі забезпечує їй необхідні для життя умови.

Розуміє вплив природних явищ на самопочуття і діяльність людини.

Знає про діяльність дорослих з охорони природи рідного краю. Реагує на неадекватну поведінку в природі своїх однолітків. Бере посильну участь у природоохоронній діяльності.

Екологічний стан довкілля і здоров'я

Усвідомлює залежність стану здоров'я від кількості та чистоти повітря, води ґрунту, продуктів харчування. Розуміє, що організму шкодять забруднені повітря, вода, небезпечні рослини, тварини. Знає, що забруднене довкілля викликає захворювання різних органів і систем організму.

ЕКОЛОГІЧНО-ДОЦІЛЬНА ПОВЕДІНКА

Уміє захоплюватися красою краєвидів у різні пори року, передавати її в художніх образах.

Володіє доступними навичками сприяння чистоті природного довкілля, економічного використання води, електроенергії в побуті. Посильно сприяє поліпшенню якості повітря, ґрунту, води. Виконує правила природокористування. Орієнтується, що в довкіллі кожна рослина, тварина мають право на життя. Уміє доглядати тварин, які живуть у помешканні людини, допомагати диким тваринам. Володіє навичками безпечної поведінки в природному довкіллі.

Має елементарні вміння вирощування рослин, догляду за ними. Бере посильну участь у збереженні рослин своєї місцевості.

Уміє помічати забрудненість природного довкілля.

Виявляє радість, задоволення від перебування в екологічно безпечному куточку природного довкілля. Знає, що взаємодія з природою слід так, щоб не зашкодити ні їй, ні собі.

Прагне надавати посильну допомогу дорослим в очищенні природного середовища, прибирати,

зменшувати кількість побутових відходів, не забруднювати природне довкілля небезпечними речовинами, предметами.

Усвідомлює необхідність збереження природи, засуджує негативні вчинки дорослих, однолітків, які шкодять довкіллю.

Змістова лінія «Природа Космосу»

СВІТО-СПРИЙ-МАННЯ

Має елементарні уявлення про Космос як простір, що існує за межами планети Земля (навколоземний, міжпланетний, міжзоряний).

Зірки

Має уявлення, що у Космосі безліч зірок, між ними і Землею великі відстані; зорі між собою різняться за розміром, яскравістю.

Знає, що Сонце — зоря, яка освітлює та обігріває Землю, інші планети.

Планети

Має елементарне уявлення, що навколо Сонця обертається дев'ять планет, серед них — Земля. Називає Венеру, Марс, Сатурн. Елементарно уявляє, що вони різні за розміром, але набагато менші за Сонце. Знає, що люди досліджують планети.

Планета Земля і Місяць

Має уявлення, що під час обертання навколо Сонця Земля по-різному освітлюється його променями, що є причиною сезонних змін. Знає, що навколо Землі обертається Місяць, її супутник. Елементарно уявляє, що це — кам'яна куля, яка відбиває сонячне світло і тому його добре видно на небосхилі вночі.

Знає модель Землі — глобус. Розрізняє водний простір і сушу.

Має елементарні уявлення, що люди вивчають Космос через телескопи, з супутників, космічних кораблів та станцій.

ЕКОЛОГІЧНО ДОЦІЛЬНА ПОВЕДІНКА

Захоплюється загадковістю і таємничістю природи Космосу. Прагне до посильної участі в пізнанні компонентів природи Космосу. Ознайомлюється з доступними досягненнями людей у вивченні, дослідженні Космосу (вчені, космонавти; супутники, космічні кораблі і станції, місяцехід).

Сфера «Культура»

Розвиток культури — важлива складова особистісного зростання дитини. Предметно-практична, ігрова, художня діяльність залежать від її досвіду спілкування з дорослими та власної пізнавальної активності. Рівень розвитку творчих здібностей дошкільника позначається на характері його життєдіяльності, створених ним продуктах праці, ігрових ролях, художніх образах. Культура діяльності визначається відповідністю її індивідуальної та групової форм віковим можливостям дитини, вмінню використовувати предметні, ігрові та художні засоби, співвідносити їх з метою та змістом діяльності.

Важливим результатом оволодіння дитиною практичною, ігровою та мистецькою діяльностями є усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, сформоване емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу.

Кожна з виділених змістових ліній — «Предметний світ», «Світ гри» та «Світ мистецтва» — акцентує увагу на змісті та структурі практичної, ігрової і мистецької активності як важливих складових особистісної культури дитини.

Компетентність у предметному світі складається з уміння диференціювати предмети за їх функціональними ознаками, здатності орієнтуватися в розмаїтті предметів, класифікувати їх, здійснювати серіацію, розрізнити за розташуванням у просторі і за віддаленістю, володіння навичками практичного життя, культурного споживання та елементарного виробництва продуктів праці.

Компетентність в ігровій діяльності визначається розвиненістю ігрових умінь дитини, здатністю використовувати адекватні ігрові атрибути та іграшки, сформованістю ігрового партнерства, рівнем засвоєння нею ігрових правил.

Компетентність у мистецькій діяльності визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього.

Зміст освіти

Результати освітньо-виховної роботи

Змістова лінія «Предметний світ»

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРЕДМЕТНИМ ДОВКІЛЛЯМ

Зацікавлено ставиться до предметного середовища, знаходить у ньому знайоме і незнайоме; виділяє тотожне, схоже, відмінне; визначає безпечно і небезпечно; диференціює його на «моє», «наше» «чуже»; на «індивідуальне» та «загальне»; «близьке» і «далеке».

Визначає форму довколишніх предметів за допомогою геометричних фігур як еталона. Видозмінює геометричні фігури, виділяє їх основні ознаки, порівнює між собою.

Класифікує предмети за однією з ознак, змінює критерії, перегруповує вдруге. Класифікує одночасно на основі кількох ознак.

Оперує з множинами: об'єднує їх елементи, сортує, доповнює, вилучає зайві, визначає відношення між ними у процесі класифікації.

Здійснює серіацію за величиною, масою, об'ємом. Лічить предмети, розрізняє їх за розташуванням у просторі та за віддаленістю.

Усвідомлює цінність, знає походження більшості предметів.

Має належний словниковий запас для вербального означення багатьох предметів, може пояснити їхнє призначення.

Житлове середовище

Оперує поняттям «житло», може назвати основні предмети побуту і вжитку, розуміє призначення кожного. Має уявлення про українське житло, його відмінності від житла людей інших національностей. Диференціює інтер'єри міської квартири та сільської оселі, може назвати їхні характерні особливості й типові атрибути. Розуміє роль житла в житті людини, цінує рідну домівку, відчуває її атмосферу, може передати її словами та художнім образом. Усвідомлює, що затишок житла створюють його мешканці, які доглядають за ним, прикрашають його, примножують добробут сім'ї. Цінує речі, вироблені руками рідних і передані у спадщину. Розуміє значення бережливості для підтримки порядку і затишку житлового середовища. Може назвати основні технічні засоби та побутові прилади, які допомагають людям у домашньому господарстві, знає, як ними користуватися.

За межами житла

Оперує назвами основних споруд соціального призначення. Розуміє взаємозв'язок між потребами людини в теплі, світлі, воді та функціонуванням різних технічних комунікацій та відповідних установ. Усвідомлює доцільність поділу міста, селища на вулиці, відведення спеціальних місць для руху людей і транспорту. Називає різні види

транспорту (міського, сільського). Орієнтується у правилах дорожнього руху, керується ними. Орієнтується у найближчому предметному оточенні, знає назви вулиці, де живе, та прилеглих до неї. Може визначити місцезнаходження свого будинку, дошкільного закладу, місця роботи батьків, магазину, аптеки, поліклініки. Знає назви різних засобів технічного зв'язку, у разі потреби може скористатися ними.

ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Усвідомлює, що навколишній предметний світ має рукотворне походження. Цінує діяльність людей, розуміє її природність, зв'язок зі здоров'ям та ставленням до життя. Розуміє, що працелюбність є показником людської гідності та здатності вдосконалювати себе. Виявляє готовність брати участь у суспільно значущій діяльності. Знає про існування різних професій, називає найпоширеніші, усвідомлює елементарні вимоги до людини як трудівника. Має елементарне уявлення про те, що кожна людина є користувачем (споживачем) предметів та їх творцем (виробником).

Користування предметами (споживання)

Знає, що кожний предмет використовується (споживається) для задоволення потреб людини. Вміє використовувати за призначенням основні предмети, знаряддя праці, речі, прилади, дбайливо до них ставиться, знає місце зберігання кожного. Володіє елементарною культурою споживання продуктів праці інших людей.

Виготовлення предметів (виробництво)

Знає про існування різних виробництв, що виготовляють предмети вжитку, технічні прилади та знаряддя, засоби пересування та зв'язку. Може назвати деякі з відомих. Розуміє відмінність між виробничою діяльністю дорослої людини та предметно-практичною дитини. Може назвати основні з них. Охоче займається практичною діяльністю, доводить розпочате до кінця. Усвідомлює, що продуктивною називається діяльність, яка характеризується високою віддачею виконавця, завершеним кінцевим результатом праці та впорядкованим робочим місцем. Розуміє важливість безпеки як складової практичної діяльності, гаранта її продуктивності.

постановка мети Усвідомлює, що виготовленню предметів передують постановка мети, складання плану діяльності, елементарного проекту. Вміє самостійно поставити перед собою близьку мету, спланувати дії. Може скласти елементарну прогностичну оцінку майбутнього результату, обґрунтувати її. Виявляє цілеспрямованість, прагне досягти кінцевої мети, може співвіднести власні можливості з бажаннями. Може відмовитися від непосильної мети, задовольнитися оптимальною, не вдаватися до спрощеної.

процес досягнення мети Добирає адекватні прийоми роботи, відповідні технічні засоби, знаряддя, матеріали. Знає властивості матеріалу, технологію роботи з ним. Дотримується правил безпечного користування інструментами. Усвідомлює труднощі, реальну можливість помилок. Орієнтується в причинах своїх помилок, називає їх, співвідносить складність завдання зі своїми можливостями. Може обґрунтувати доцільність обраного варіанта виконання. Прагне відійти від шаблону, виявляє вигадку та фантазію. Експериментує, вдосконалює, виявляє винахідливість і раціоналізм.

результати діяльності Орієнтується в критеріях результату, високого досягнення. Знає, що показником продуктивності праці є якість та кількість зробленого, докладені до роботи зусилля виконавця. Усвідомлює, що якість продукту визначається ступенем його придатності до використання, відсутністю технологічних помилок, зовнішньою привабливістю. Прагне домогтися успіху. Без зовнішніх спонукань перевіряє зроблене, виявляє бажання поліпшити результат власної праці, у разі потреби вносить корективи, доцільно використовує рукотворний виріб.

оцінка результатів праці Виявляє вимогливість і критичність в оцінці власного продукту праці, виділяє достоїнства та вади, встановлює зв'язок між своєю вмілістю, старанністю та якістю і кількістю зробленого. Співвідносить задум з показниками кінцевого результату, виробляє узагальнені судження про себе як виконавця. Об'єктивно оцінює продукти праці інших, співвідносить їх з власними, бережливо ставиться до рукотворних виробів. Відрізняє

власний виріб від твору мистецтва. Радіє з нагоди зробити приємне рідним та близьким.

Змістова лінія «Світ гри»

ГРА ЯК ФОРМА ПІЗНАННЯ СВІТУ

Зацікавлено ставиться до гри, відрізняє її від інших видів діяльності, задовольняє в ній свої пізнавальні, соціальні, моральні, естетичні потреби. Надає грі перевагу як провідній діяльності.

РОЗВИТОК ГРИ ТА ОСОБИСТОСТІ

Творчо відображає реальні та казкові ситуації. Вміло розгортає гру на будь-якій стадії її розвитку. Знає різні види ігор. Вправляється в умінні спостерігати, розмірковувати, спілкуватися. Виявляє самостійність у виборі гри, іграшки. Змістовно грається сам, у мікро-, макроігрових групах, об'єднується з однолітками на основі ігрового задуму, рольової взаємодії, особистих уподобань. Дотримується рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування.

Сюжет як показник змістовності гри

Розуміє, що гра має сюжет; обирає та будує його. Усвідомлює мету, засоби її реалізації, необхідність планомірних дій. Ініціює, підтримує різні сюжети, вміє розгорнути, збагатити задум, обґрунтувати його доцільність. Творчо відображає в грі діяльність та взаємини дорослих. Урізноманітнює сюжет гри, творчо використовуючи можливості іграшок і засобів гри. Негативно ставиться до сюжетів, пов'язаних з проявами агресії, жорстокості, аморальними вчинками.

Правила рольової поведінки в грі

Відтворює взятую на себе роль, вступає у рольову взаємодію з іншими персонажами чи учасниками гри. Самостійно добирає зображувальні засоби спілкування, здатний до творчого перевтілення. Усвідомлює доцільність виконання правил, точно та з інтересом їх виконує, контролює виконання.

Взаємозв'язок знань та ігрових можливостей

Самостійно застосовує життєвий досвід для створення та реалізації ігрових задумів, відтворює знання та моральні уявлення, задовольняє в грі інтерес до навколишнього. Доречно застосовує раніше набуті знання у звичних та нетрадиційних

ситуаціях. Обмінюється знаннями, моральним та практичним досвідом з іншими учасниками гри.

Іграшка як засіб формування світосприймання

Сприймає іграшку як образ предмета реального чи казкового світу, партнера, товариша. Розуміє її зовнішні особливості та інші характеристики як втілення художньої, технічної та інших видів культур.

Іграшка як складова предметно-ігрового середовища та передумова розвитку гри

Творчо застосовує образ іграшки у предметно-ігровому середовищі. Використовує іграшки відповідно до призначення, змісту, класифікації. Знає варіативні можливості використання різних іграшок. Застосовує іграшку для відображення соціальних взаємин людей. Розрізняє народну іграшку, знає її призначення, роль, використання. Свідомо використовує для розгортання сюжету іграшки-замінники, власноруч виготовлені іграшки. Раціонально використовує предметно-ігрове середовище для реалізації ігрових задумів. Виявляє бажання, вміння, ініціативу щодо формування та перетворення ігрового простору.

ЕСТЕТИЧНЕ СТАВЛЕННЯ ДО РЕАЛЬНОГО СВІТУ ТА СВІТУ МИСТЕЦТВА

Змістова лінія «Світ мистецтва»

Ознайомлення з творами мистецтва

Здатна емоційно відгукуватися на прояви естетичного в житті та мистецтві, виражати свої почуття у різних видах мистецької діяльності, визначати власне ставлення до творів мистецтва: образотворчого, музичного, театального, літературного. Дістає задоволення від спілкування з творами мистецтва, від творення прекрасного в житті, природі та мистецтві.

образотворчого

Має уявлення про особливості образотворчого мистецтва як мистецтва візуального, розуміє його відмінність від інших видів. Знає основні види образотворчого мистецтва: живопис, графіку, скульптуру, архітектуру, декоративно-ужиткове, їхні основні спільні та відмінні риси. Визначає основні жанри образотворчого мистецтва: пейзаж, портрет, натюрморт, побутовий жанр.

музичного

Уміє слухати музику, визначати емоції та почуття, які вона передає, усвідомлює виконавський характер твору. Має уявлення про інструментальні та вокальні музичні твори, відповідне виконавство. Впізнає деякі твори з класичної, народної, вітчизняної та світової музичної спадщини, проявляє стійкий інтерес до різних видів музики (класичної, народної, сучасної), називає композиторів. Розрізняє та обґрунтовує своєрідність музичних жанрів: пісні, танцю, маршу; вміє порівняти твори одного жанру.

театального

Має уявлення про театр як вираження життєвих ситуацій в акторській грі, проявляє себе емоційним та естетично чутливим глядачем. Співпереживає персонажам, розуміє зміст дійства, вистави, усвідомлює колективний характер дієтворення.

літературного

Обізнана з найкращими зразками різних жанрів фольклору та літературних творів; розуміє доцільність їх використання у повсякденному житті, ігровій та театралізованій діяльності.

Художній образ мовою мистецтва

Уміє на елементарному рівні аналізувати твір мистецтва, визначати його емоційний настрій, характеризувати засоби художньої виразності, розуміє художні образи, створює їх у власних роботах; передає той самий художній образ різними засобами мистецтва.

образотворчого

Розуміє лінію, колір, композицію, ритм як засіб вираження настрою та стану художнього твору; вміє давати їм емоційно-образну характеристику; виражає свої почуття через колористичну гаму, композиційне рішення, ритмічну послідовність, формотворення.

музичного

Втілює у співах, рухах, музикуванні характер музики, співвідносить власне музичне виконавство з виконавством інших. Творчо сприймає музичний образ, асоціює його з власним світосприйняттям; цілісно характеризує твір, розрізняє властивості звуку, окремі засоби виразності (темп, висоту, динаміку тощо).

театрального Розуміє театральний образ як живу акторську дію з використанням засобів мовлення, міміки, жестів, рухів, музики, танцю, співу, ідентифікує почуття і вчинки персонажів з власними.

літературного Цілісно сприймає і розуміє композицію та зміст літературного твору. Розрізняє і виділяє структуру та основні засоби художньої виразності: динаміку та ритмічну послідовність, градацію та ретардацію (повторення) дій.

Художньо-практична діяльність Відображає в художньо-практичній діяльності власне ставлення до реального світу і творів мистецтва, охоче виконує завдання естетичного характеру, володіє художньою «майстерністю» в міру своїх індивідуально-вікових можливостей і вдосконалює її під керівництвом дорослого.

образотворча Знає характерні особливості, специфіку, засоби художньої виразності різних видів образотворчої діяльності: малювання, ліплення, аплікації, роботи з природним матеріалом. Володіє технічними прийомами та методами роботи, спираючись на знання особливостей, виразності матеріалу, техніки.

музична Вміє музично зумовлено, граційно, розкуто рухатися. Розіграє хороводні пісні, індивідуально виражає танцювальний зразок, надає виразності рухам, міміці, жестах, позах; самостійно звертається до досвіду пластичного руху.

Має навички гри на дитячих музичних інструментах, індивідуального та колективного виконання твору. Вміє обирати музичний інструмент для гри, зосереджується на власній грі та грі однолітків. Виражає емоційний стан, почуття, зміст танцю в рухах, надає їм танцювальної образності, володіє елементарною танцювальною технікою.

театральна Виявляє особистісну позицію в процесі перетворення у сценічний образ, запам'ятовує сюжетну послідовність, своєчасно включається у дію. Володіє навичками зображення позитивного та негативного образів персонажів; використовує музично-

пластично-пісенний досвід у театралізації різних творів літературних жанрів.

літературна Використовує художні засоби виразності літературних творів, читає їх напам'ять, переказує, аналізує та відтворює в різних видах діяльності. Кількісна та якісна характеристики мовленнєвої діяльності сягають вікової норми. Має навички корекції і самокорекції мовлення.

Дитяча творчість

Уміє передавати свої думки, почуття, стан, настрої, фантазії через художнє слово, образотворчу діяльність, музичну творчість, виразні рухи, мімічні та пантомімічні етюди. Розподіляє роботу під час колективного обговорення. Об'єктивно оцінює свої і чужі роботи.

образотворча Дістає задоволення від процесу та результату творення. Застосовує набутий творчий досвід в іграх, повсякденному житті і на святах. Вміє виявляти ініціативу, естетичне ставлення, власну пошукову зацікавленість під час образотворення. Прагне привернути увагу до результатів власної образотворчої діяльності самобутністю, оригінальністю, неповторністю.

музична Має досвід музичної імітації, імпровізує пісенний, ігровий, танцювальний образи; вміє музично-пісенно-пластично оформляти гру, творити музику; дістає задоволення від самовираження в діях під музику.

театральна Здатна театралізувати творчу сюжетно-рольову гру, вигадує казку і засоби для її театральної реалізації, обирає ролі та виконавців для вистави.

літературна Продовжує та самостійно складає розповіді, оповідання та казки, володіє образним мовленням. Охоче бере участь в іграх-драматизаціях, інсценуванні, літературних вечорах та самостійно організовує театралізовані ігри. Вибірково та ціннісно ставиться до літературного твору через художнє слово, формуючи власний художній смак. Ідентифікує почуття та вчинки персонажів з власними.

Сфера «Люди»

Загальні підходи до систематизації знань дитини у сфері «Люди» визначаються особливим значенням спілкування для особистісного становлення. Спілкування є найважливішим фактором перетворення новонародженого індивіда в повноцінного представника людського роду, в соціальну істоту. Лише за умови спілкування з дорослими людьми як носіями суспільно-історичного досвіду людства у дитини формується вміння об'єднувати свої зусилля з іншими для досягнення спільного результату, виробляються групові та колективні форми адаптації до навколишнього середовища. Спілкування з людьми є своєрідним видом пристосування дошкильника до життя через узгодження власних дій з діями інших членів суспільства.

Зміст сфери «Люди» має на меті формування соціальних навичок поведінки, розвиток свідомого ставлення до себе як самостійної особистості, рівної з іншими людьми, як члена суспільства, що визначаються зв'язками з іншими, активного інтересу до людей, формування готовності сприймати соціальний досвід, виховувати співпереживання, співчуття, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки.

Виділені змістові лінії акцентують увагу на провідних напрямках сфери.

Компетентність у напрямі «Сім'я. Родина» передбачає комплекс знань дитини про сім'ю як осередок суспільства, особливості взаємин батьків, стосунки з братом та сестрою, бабусею й дідусем, сімейне буття, склад родини.

Компетентність у напрямі «Інші люди» передбачає вміння дитини диференціювати людей за ознаками спорідненості, віку, статі, прихильності.

Компетентність у напрямі «Людство» передбачає комплекс уявлень дитини про державу, народи, нації, суспільство, людство як узагальнені категорії.

Зміст освіти

Результати освітньо-виховної роботи

Змістова лінія «Сім'я. Родина»

СІМ'Я

Має елементарне уявлення про сім'ю як найменшу частку суспільства, усвідомлює зміст поняття «сім'я», вміє його пояснити.

Взаємини з батьком і матір'ю

Знає, що сім'я об'єднує найрідніших людей і складається з батьків і дітей; батьки — це люди, які народили дітей і виховують їх; батьки батьків — дідусь і бабуся; сім'я об'єднується любов'ю, взаємною турботою, обов'язками, спільним прожи-

ванням; сім'я необхідна людині для щасливого життя; члени сім'ї мають, як правило, спільне прізвище; діти продовжують життя своїх батьків; батьки оберігають дітей, а дорослі діти — батьків; честь сім'ї — повага людей до її членів; кожний член сім'ї повинен берегти і підтримувати її честь.

Виділяє матір, батька серед інших, найтепліше ставиться до них; поступається своїми бажаннями, потребами, інтересами заради батьків, задовольняє їхні прохання, прислухається до порад, вказівок; помічає їхній настрій, емоційний та фізичний стан; відчуває й цінує захист, підтримку, життєву опору, добробут, який дають батьки, бережливо і вдячно цим користується; живе інтересами родини.

Стосунки з братами та сестрами

Встановлює й підтримує щирі, доброзичливі, дружні стосунки з сестрами та братами, виділяє їх серед інших дітей, дбає про них. Запобігає конфліктам, непорозумінням між членами сім'ї.

Наслідуює старших сестер та братів. Опікується молодшими сестрами і братами, уважно ставиться до їхніх потреб, прохань; навчає їх, прилучає до власних справ; захищає від несправедливості, грубощів, зухвальства. Здатна утримуватися від ревнощів, суперництва, розуміє корисність об'єднання зусиль для спільної діяльності, турботи про рідних.

Ставлення до бабусі та дідуся

Шанує бабусю і дідуся, знає про життєву мудрість старших, їх бажання поділитися нею. Дбає про дідуся й бабусю, допомагає їм, не засмучує своїми словами, вчинками, поведінкою.

Сімейне буття

Виконує правила співжиття у сім'ї. Розрізняє і поважає обов'язки кожного члена сім'ї, сумлінно виконує власні обов'язки, підтримує порядок у домі, розуміє, що кожен робить посильний внесок у добробут і доброзичливу атмосферу сім'ї. Прагне полегшити працю дорослих. Своєчасно й доречно надає посильну допомогу кожному членові родини. Радує їх своїми словами, вчинками, поведінкою. Турботливо й уважно ставиться до хворих, помічає їхній стан, прагне його поліпшити. Любить і шанує сімейні свята, бере активну участь

у їх творенні. Дотримується сімейних традицій, зміцнює їх.

РОДИНА

Знає, що, крім сімейних, є родинні стосунки; має уявлення про свій рід, родовід; прагне бути гідним власного роду, примножувати його честь, шану серед інших людей; захищає моральну гідність своїх близьких. Цікавиться родоводом, складає родовідне дерево. Поважає найближчих рідних по лінії матері та батька. Знає, де поховані померлі родичі, бере участь у вшануванні їхньої пам'яті, догляді за місцями поховань. Уміє поводитися згідно з родинними традиціями: вітається, виявляє інтерес до життя рідних, поважає нових членів родини, радіє успіхам членів родини, співчуває у горі та невдачах, допомагає в скруті. Виявляє ініціативу щодо підтримання родинних зв'язків, інтерес до спільних родинних справ, свят, зустрічей, ведення фотоальбомів тощо.

РОЗПОДІЛ ЛЮДЕЙ ЗА ОЗНАКОЮ СПОРІДННОСТІ

Змістова лінія «Інші люди»

Рідні

Усвідомлює, що рідними називають людей, які зв'язані між собою кровними зв'язками. Знає слова-ознаки основних членів родини, знає їхні імена та по батькові, вік, місце проживання.

Знайомі

Знає, що знайомі — це люди, які знають один одного, звертаються по імені, по імені та по батькові (сусіди, співробітники батьків, працівники дошкільного закладу, інші люди, з якими знайомили дитину). Знає, що знайомі, зустрічаючись, вітаються. Впізнає знайомих, спілкується з ними. Дотримується норм культури спілкування. Рахується зі смаками, інтересами, потребами інших; виявляє чемність, толерантність до них.

Чужі

Знає, що чужі люди — це люди, які між собою не знайомі. Поводиться з ними обачно, ввічливо, стримано, розмовляє неголосно, не ображає надто пильним розгляданням. Почувається невимушено,

впевнено серед малознайомих чи незнайомих людей. Помічає стан, інтереси, потреби сторонніх; враховує та задовольняє їх. За потребою, інтересом та згодою близьких дорослих ввічливо звертається до незнайомих людей. Без дозволу близьких або знайомих дорослих не розповідає незнайомим про свою сім'ю та місце проживання. У разі нагальної потреби, коли поруч немає знайомих людей, звертається по допомогу до незнайомих. Обирає серед них тих, хто з дітьми або в гурті з іншими. Висловлює своє прохання досить голосно і чітко. Не лякається таких ситуацій, а знає, що краще звернутися до людей на місці їх праці — до водія у транспорті, до продавця у магазині, контролера у кінотеатрі тощо. У разі виникнення інтересу до незнайомої людини повідомляє про це знайомих дорослих і радиться, чи можна звернутися до нього.

ВІКОВІ ВІДМІННОСТІ ЛЮДЕЙ

Дитина

Знає, що всі люди були дітьми, народжуються немовлятами, до школи називаються дошкільниками, далі — школярами. Усвідомлює, що немовля потребує постійної уваги дорослих, особливо батьків і рідних, учиться ходити, розмовляти, їсти; з часом стає самостійнішим, відвідує дитячий садок, грається, спілкується, готується до навчання в школі. Дитину-дівчинку називають донькою, сестрою, племінницею, онукою; дитину-хлопчика — сином, братом, племінником, онуком.

Людина юнацького віку

Знає, що юність — це певний етап розвитку людини між дитинством і дорослістю. Має елементарне уявлення про те, що в юнацькому віці людина виглядає, як доросла, досягає певної соціальної зрілості, характеризується самостійністю. В юнацькому віці людина професійно самовизначається, навчається, працює.

Доросла людина

Має елементарне уявлення про зрілість як період розквіту фізичних, розумових та соціальних властивостей людини. Усвідомлює, що в зрілому

віці людина має професію, роботу, вона вміла, вправна, грамотна, виховує власних дітей, допомагає батькам.

Стара людина

Усвідомлює, що старість — це період життя після зрілості, протягом якого діяльність організму поступово слабшає. Має уявлення про те, що в старій людині погіршується зір, уповільнюються рухи, вона завершує свою професійну діяльність, виходить на пенсію, допомагає своїм дітям, доглядає онуків. Розуміє, що стара людина потребує турботи, розуміння й підтримки.

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ З ЛЮДЬМИ РІЗНОГО ВІКУ

Старі та дорослі

Усвідомлює свою залежність від представників старшого покоління; з повагою ставиться до рідних, знайомих, чужих людей зрілого та похилого віку. Звертається до них зі словами турботи, підтримки, готовності допомогти. Відчуває дистанцію та межу припустимої поведінки.

Позиція щодо молодших за себе

Зважає на свої обов'язки щодо молодших. Уважно й турботливо ставиться до них, опікує їх, допомагає, залучає до спільної посильної діяльності, задовольняє бажання бути самостійною. Вміє спілкуватися з молодшими за себе, розуміє, що вони потребують більше теплоти, ласки, враховує їхні побажання, разом з ними переживає радість й труднощі. Виявляє інтерес до ігор, занять молодших дітей, прагне входити в контакт з ними, привертає до себе увагу своїми знаннями, вміннями, доброзичливим ставленням. Уміє передавати молодшим свої знання, вміння в процесі трудової, ігрової діяльності, налагоджувати активну взаємодію з метою допомоги, підтримки, проявляє ініціативу в спілкуванні з молодшими, прагне бути взірцем для них, уміє користуватися словами звертання, пояснення, втішання тощо. Вміє розв'язувати і проявляти гнучкість у розв'язуванні проблемних і конфліктних ситуацій. Виявляє правдивість, чесність у стосунках з молодшими, спра-

ведливість в оцінці їхньої поведінки; не сміється з недоліків або звичок, не радіє помилкам малят, а допомагає виправити їх. У колі молодших дітей відчуває себе старшим.

Стосунки з однолітками

Виявляє інтерес до однолітків. Вміє входити в контакт, привертати до себе увагу, проявляти доброзичливе ставлення, налагоджувати активну взаємодію. Відчуває себе на рівних та впевнено з однолітками, усвідомлює свої можливості, права й обов'язки, норми спілкування, дотримується їх. Прагне бути справедливим, морально витриманим. Домагається визнання однолітків у різних видах діяльності, прагне бути бажаним у спілкуванні, грі тощо. Уникає конфліктів та вміє їм запобігати, самостійно встановлює й підтримує ділові та особисті контакти з однолітками, ставиться до них як до партнерів у різних видах діяльності.

Підтримує загальну для всіх мету діяльності; узгоджує власні задуми, дії зі спільною метою та бажанням партнерів; обмінюється з ними інформацією; розподіляє та координує дії учасників; грається і працює, дотримуючись правил і норм спілкування. Вміє захищати власну думку; в разі потреби звертається по допомогу до товариша та пропонує йому свою. Володіє виразними (мімічними та мовленнєвими) засобами спілкування.

Ставлення до старших дітей

Відчуває себе молодшим щодо старших від себе, наслідує їх позитивні вчинки, звички. Звертається до них по допомогу, пораду, захист. Вирізняє непристойне в їхній поведінці, адекватно ставиться до цього. Уміє налагоджувати позитивні взаємини зі старшими дітьми, проявляє інтерес до їхніх дій, емоційну готовність до спілкування. Прагне до спільної діяльності з ними. Уміє адекватно реагувати на поведінку старших дітей, керуючись морально-етичними нормами.

СТАТЕВІ ВІДМІННОСТІ МІЖ ЛЮДЬМИ

Розрізнення людей за

Усвідомлює, що люди поділяються на чоловіків і жінок, хлопчиків і дівчаток. Може словами охарак-

статевою належністю

теризувати, що чоловік — доросла особа, а хлопчик — дитина чоловічої статі; жінка — доросла особа, а дівчинка — дитина жіночої статі. Має уявлення про основні ознаки чоловіка і жінки; може назвати спільне та відмінне у представників різної статі; орієнтується у відповідних статево-рольових стандартах.

Ототожнення статі із соціальними ролями

Ототожнює стать дорослих з відповідними соціальними ролями (матері, батька та ін.). Орієнтується на певну соціальну роль стосовно статі: жінка — господиня, матір, дружина; чоловік — захисник, опора сім'ї тощо. Розуміє, що стать певною мірою визначає інтереси, професійні уподобання.

Ставлення до дорослих різної статі

Уміє порівнювати людей різної статі за ознаками зовнішнього вигляду, одягом, зачіскою, родом занять, звичками тощо. Відповідно до цього та виходячи з власної статі, будує взаємини з дорослими.

Стосунки з дітьми ідентичної та відмінної статі

Позитивно ставиться до дітей ідентичної та відмінної статей, спілкується, грається з ними. Знає, що хлопчик опікає, шанує, захищає дівчаток, уважний до них; що дівчатка дбають, турбуються про хлопчиків, шукають в них опору, захист, галантність. Розуміє, що хлопчикам і дівчаткам треба дружити, поважати права та стать іншого, охоче приймати до спільних справ, ігор, занять, праці, розподіляти обов'язки, зважаючи на особливості статі.

РОЗРІЗНЕННЯ ЛЮДЕЙ ЗА ОЗНАКОЮ ПРИХИЛЬНОСТІ**Дружба**

Розуміє, що друг — це той, хто пов'язаний з іншим взаємною довірою, відданістю, любов'ю. Вибірково ставиться до дітей, дорослих. Ініціює дружні стосунки. Надає перевагу тому, хто проявляє доброзичливість, увагу, готовий до співпереживання, співробітництва. Підтримує дружнє ставлення до себе, що ґрунтується на симпатії, справедливості та інших цінностях. Дотримується й

домагається демократичних стосунків у дружбі, не підтримує авторитарних тенденцій, розширює коло дружніх стосунків, підтримує дружбу дітей різної статевої належності, національності, прагне подружитися з молодшими й старшими дітьми, дорослими людьми.

Товаришування

Розуміє, що товариш — це близька за спільністю поглядів, уподобань людина. Прагне до певного сталого кола товаришів. Залучає їх до спільної діяльності, підтримує ініціативу в спілкуванні, дотримується демократичних стосунків, виявляє відповідальність, зважає на індивідуальність. Підтримує спроби познайомитися, шукає спільні інтереси, приводи для наступних зустрічей.

Байдужість, неприязнь

Дитина знає тих, хто байдуже чи неприязно ставиться до неї, усвідомлює відповідне власне ставлення до інших. Розуміє причини цього. Усуває з власного спілкування, поведінки, зовнішності все те, що спричиняє байдуже або недружнє ставлення інших. Ініціює спроби зробити стосунки взаємоприйнятними, коректними, толерантними.

Змістова лінія «Людство»**ДЕРЖАВА**

Оперує назвою держави, розуміє, що Україна є її рідною країною. Знає і поважає державні символи.

НАРОДИ

Знає, що світ населяють різні народи. Орієнтується в тому, що деякі особливості їхнього зовнішнього вигляду, типові види занять, особливості побуту пов'язані з умовами проживання. Знає, що люди різняться кольором шкіри, волосся, розміром очей, зростом, статурою, звичаями тощо. Розуміє, що люди в різних країнах розмовляють різними мовами.

ЛЮДСТВО

Має уявлення про те, що поняття «людство» означає сукупність усіх людей, які населяють нашу планету. Знає, що народи світу прагнуть миру і щастя, турбуються про майбутнє своїх дітей, процвітання своєї країни, всієї планети.

Сфера «Я сам»

Компетентність дошкільника у сфері «Я сам» — важлива передумова його особистісного становлення. Відомості дитини про саму себе необхідні для створення базису її особистісної культури, забезпечення різнобічного та гармонійного розвитку, формування її життєдіяльності, відчуття своєї повноцінності.

Позитивний образ-Я свідчить про ціннісне ставлення дошкільника до себе, його самоповагу, прийняття ним самого себе, відчуття своєї значущості для інших людей. Правильна оцінка дитиною свого «Я» виступає регулятором її моральної поведінки, лежить в основі таких почуттів, як обов'язок, відповідальність, сором, провина, совість. Розмитість, невизначеність образу-Я самого себе вказує на брак індивідуальності, суб'єктивної активності, втрату дитиною почуття самотності, ускладнює процес входження особистості в новий соціум.

Специфіка сфери «Я сам» обумовлена потрійною природою людського «Я», його фізичної, психологічної та соціальної сторін. Це визначило основні змістові лінії:

- формування системи знань дошкільника про своє тіло, його функціонування, здоров'я;
- розвиток елементарних уявлень про себе як носія свідомості та самосвідомості;
- становлення себе як соціальної істоти.

Кожна з цих ліній передбачає свій обсяг знань, умінь, навичок, потреб, властивостей тощо. Так, компетентність у галузі фізичного «Я» становлять знання дошкільника про своє тіло як ціле, вікові зміни організму, його живлення та загартування, гігієну тіла, здоров'я і хворобу, розвиток рухової активності, статеву диференціацію та ідентифікацію, безпеку, самоохорону, самозахист.

Компетентність у царині внутрішнього, психічного світу становлять уявлення дошкільника про пізнавальну активність, світ почуттів, цілеспрямовану діяльність, освоєння «Я», адекватну самооцінку, домагання визнання, психологічну стать, уявлення себе у часі — минулому, теперішньому, майбутньому, ставлення до своїх прав і обов'язків.

Компетентність у напрямі соціального «Я» становлять уявлення дитини дошкільного віку про необхідність сприймати себе в контексті відносин з іншими, розвинена потреба в контактах з однолітками й дорослими, соціальні мотиви спільної діяльності, регуляція поведінки і діяльності, моральні почуття.

Зміст освіти

ОБРАЗ ТІЛА

Будова тіла. Призначення та дія органів

Органи чуттів

РОЗВИТОК ОРГАНІЗМУ Вікові зміни в організмі

Умови розвитку організму

ЖИВЛЕННЯ ОРГАНІЗМУ Харчування та розвиток

Результати освітньо-виховної роботи

Змістова лінія «Фізичне Я»

Визначає і правильно називає частини свого тіла (голову, шию, тулуб, кінцівки), знає їхнє призначення і дію. Орієнтується в будові органів і систем свого організму (серцево-судинної, дихальної, опорно-рухової, видільної, крові, шкіри). Має уявлення про їхнє призначення та умови нормального функціонування. Усвідомлює, що всі органи і системи організму працюють як єдине ціле.

Орієнтується в основних проявах органів чуттів: око — бачить, вухо — чує, ніс — відчуває запах, язик — смак, шкіра — дотик і температуру. Сприймає відчуття свого тіла, різних його частин, диференціює їх, упорядковує, комбінує. Свідомо зосереджує увагу на різних його властивостях, своїх сенсорних враженнях.

Усвідомлює, що людина народжується, проходить різні етапи життєвого шляху — дитинство, юність, зрілість, старість — і помирає. Орієнтується в тому, що розвиток спричиняє зміни в організмі: протягом дитинства, юності і дорослості сприяє його вдосконаленню, в старості призводить до негативних змін. Має елементарне уявлення про зв'язок віку з вагою, довжиною та біомасою тіла і кінцівок, об'ємами голови, грудей, плечей, таза. Знає, що з часом на тілі з'явиться волоссяний покрив, відбудуться зміни у конституції чоловічого та жіночого тіла.

Має елементарне уявлення, що стан організму залежить від успадкованих особливостей, умов життя і виховання, а також від власної продуктивної активності.

Знає про зв'язок біомаси свого тіла, його міці й здоров'я з кількістю та якістю харчування. Вміє

вирізняти і називати словами основні групи їжі (хлібобулочні вироби, каші, овочі, фрукти, молочні й м'ясні продукти, риба, яйця). Відрізняє корисну їжу від некорисної та шкідливої (неїстівні гриби, ягоди тощо). Знає назви основних напоїв (вода, сік, молоко, кисломолочні продукти), їхню роль у здоров'ї організму. Розуміє виняткову роль питної води, її чистоти для свого здоров'я.

Спрага і голод

Орієнтується в ознаках спраги і голоду, вміє їх називати словами, розпізнає свої відповідні реакції, усвідомлює їхній вплив на власні поведінку та діяльність, може повідомити про них словами, знає правила виходу з цих станів.

Культура споживання їжі

Знає основні вимоги до режиму та гігієни харчування, виконує правила культурної поведінки за столом, використовує найдоцільніші способи споживання різних продуктів харчування. Цінує працю, вкладену в приготування смачної та естетично привабливої їжі.

ГІГІЄНА ТІЛА

Мікроорганізми

Має елементарні уявлення про наявність в організмі мікроістот (вірусів, мікроорганізмів, бактерій), шкідливих для здоров'я.

Догляд за тілом та його органами

Знає основні правила догляду за окремими частинами тіла і органами (обличчям, руками, ногами, нігтями, волоссям, вухами, ротовою порожниною, органами виділення).

Основні гігієнічні процедури

Уміє самостійно виконувати основні гігієнічні процедури (вимити обличчя, шию, вуха, руки, ноги, тіло, органи виділення, почистити зуби). Контролює стан зубів, дотримується гігієни порожнини рота.

Користування гігієнічними засобами

Самостійно користується основними гігієнічними засобами (милом, рушником, дитячим шампунем, зубною пастою) та предметами догляду (гребінцем, зубною і масажною щітками, мочалкою, ножицями), знає, що ними користуються індивідуально. Виконує правила основних гігієнічних процедур (вмивання, чищення зубів, розчісування,

купання, зміна білизни, користування носовичком, догляд за нігтями тощо).

Гігієна праці

Контролює свою поставу, координує опорно-руховий апарат, правильно сидить за столом, виконує комплекс вправ для запобігання порушенням постави та плоскостопості. Додержує режиму раціональної фізичної та розумової праці і відпочинку.

ЗАГАРТУВАННЯ ОРГАНІЗМУ

Загартувальні процедури, їх роль

Знає основні природні чинники (сонце, повітря, воду, ґрунт) та їхній вплив на здоров'я. Уміє під наглядом дорослого приймати повітряні ванни, виконувати водні процедури, засмагати, ходити босоніж, здійснювати масаж тіла тощо. Знає найпростіші прийоми загартування. Усвідомлює і відчуває значення фізичних вправ для загартування організму, цінує надану можливість, відчуває радість та задоволення від води, сонця, чистого повітря.

ЗДОРОВ'Я. ХВОРОБА

Показники здоров'я

Має уявлення про основні показники свого здоров'я (гарне самопочуття, апетит, настрої, бажання діяти). Визначає і називає словами основні параметри свого здоров'я (зріст, масу тіла й температуру тіла, відсутність больових відчуттів). Розуміє значення для зміцнення здоров'я і запобігання захворюванням загартування, щоденної ранкової гімнастики, плавання, масажу, фізіотерапії, народних засобів зцілення, правильного харчування, безпечної поведінки, догляду за тілом. Уміє користуватися зазначеними чинниками.

Показники захворювання та поведінка під час його перебігу

Розрізняє основні ознаки захворювання (поганий апетит, висока температура тіла, біль, загальмовані рухи, дратівливість або кволість). Аналізує причини змін у своєму здоров'ї. Знає назви найпоширеніших дитячих захворювань, основні їхні ознаки. Уміє поводитися, коли погано себе почуває, допомагати собі під час хвороби

(бути вдома, зберігати належну позу, приймати ліки, виконувати настанови лікаря, їсти те, що дозволив лікар, виконувати необхідні процедури).

Роль шкідливих звичок у погіршенні здоров'я

Має уявлення про шкідливі звички й згубний вплив на здоров'я алкоголю, тютюну, наркотичних речовин. Орієнтується в тому, що корисно, а що шкідливо для організму. Вміє пояснити, чому.

Опір захворюванню

Елементарно усвідомлює власну роль у підтримці, збереженні, розвитку, збагаченні здоров'я, має уявлення про основні засоби протидії хворобі.

Здоровий спосіб життя

Підтримує своє здоров'я в нормі, сприяє нормальному функціонуванню організму, відчуває радість від здорового тіла, прагне вести здоровий спосіб життя.

Вади (фізичні та психічні)

Знає про існування фізичного й психічного нездоров'я, вад. Коректно ставиться до однолітків, що їх мають.

РОЗВИТОК РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ

Основні рухи

Володіє уміннями та навичками з основних рухів: виконує варіативну ходьбу; біг з максимальною швидкістю до 30 м, бігає в помірному темпі на відстань до 600 м; енергійно відштовхується та приземлюється на обидві ноги під час виконання стрибків у довжину з місця, у висоту та довжину з розбігу; кидає предмети (м'яч, торбинку з піском) у горизонтальну та вертикальну цілі на дальність; лазить по гімнастичній стінці, канату; ходить по гімнастичній лаві (колоді), тримаючи руки в різних положеннях, з переступанням через предмети. Пересувається на лижах на відстань до 1 км. їздить на двоколісному велосипеді. Пропливає відстань до 15 м.

Гімнастичні вправи

Уміє ходити, бігати, змінюючи довжину, частоту та ритм кроків. Виконує загальнорозвивальні вправи без предметів та з предметами (м'ячами, обручами, гімнастичними палицями тощо). Стри-

бає через скакалку різними способами. Виконує танцювальні кроки, вправи з шикуння та перешикування.

Рухливі ігри

Уміє гратися в рухливі ігри з елементами ходьби, бігу, рівноваги, стрибків, метання, лазіння. Грає в ігри з елементами баскетболу, футболу, хокею, настільного тенісу, бадмінтону.

ФІЗИЧНА ВИТРИВАЛІСТЬ

Витривалість і шкільне навчання

Усвідомлює значення витривалості для успішного навчання в школі. Вміє володіти своїм тілом, свідомо регулювати фізіологічні відправлення. Вміє спокійно витримувати мінімальне фізичне перевантаження в короткий проміжок часу, обходитися без води та їжі.

Фізична саморегуляція

Вміє спокійно висидіти на місці протягом 30 — 45 хв. Цінує в собі здатність переносити невелике перенапруження. Вміє, відчуваючи дискомфорт від фізичного перенапруження, повідомити про це дорослого, пояснити свій стан словами.

СТАТЕВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ

Визначення своєї статевої незалежності

Має елементарне уявлення про статеву двоїстість природи, про свою статеву належність. Знає особливості будови свого тіла, орієнтується в ознаках своєї статевої належності, знає основні відмінності своєї та протилежної статей. Володіє навичками дослідження власного тіла, аналізу відчуття від різних його частин. Усвідомлює незмінність своєї статевої належності з віком.

Ідентифікація з представником своєї статі Оголеність

Уміє порівнювати себе з однолітками своєї статі. Усвідомлює спільне й відмінне в будові тіла хлопчика — чоловіка, дівчинки — жінки. Має уявлення про дітородні функції організму.

Вміє спокійно, природно, культурно ставитися до оголеності (своєї та інших людей) під час купання, перевдягання, фізіологічних відправлень тощо.

БЕЗПЕКА ОРГАНІЗМУ

Знання прав вил та знаків

Уміє самостійно вирізняти основні небезпечні чинники довкілля. Знає правила безпечного перебування вдома, в дитячому садку, на вулиці, на воді, на льоду, на спортивному майданчику.

Знає, як треба поводитися з незнайомими предметами та речовинами. Орієнтується у правилах поведінки з незнайомими людьми вдома і на вулиці. Знає основні запобіжні знаки дорожнього руху, міського та залізничного транспорту, хімічної та пожежної безпеки, безпеки ураження електрострумом тощо. Знає телефони основних служб допомоги (пожежної, міліції, медичної, газу), може ними скористатися. Знає людей, які можуть допомогти у критичній ситуації, вміє швидко до них звернутися. Має уявлення про основні правила поведінки в екстремальних умовах.

Самодопо- мога

Уміє чинити опір пропозиції запалити цигарку, спробувати алкогольного напою або наркотичної речовини. Може надати першу допомогу та самодопомогу у разі травми, носової кровотечі, опіку, укусів тварин чи комах, травмування. Володіє навичками особистої гігієни з метою запобігання респіраторним, шкірним та кишковим інфекціям; отруєнням, сонячним опікам; профілактики гелімінтозів та педикульозу.

Відчуття ме- жі безпечної поведінки

Вважає за неприпустиме заподіяти будь-якої шкоди собі або іншим. Розумно розпоряджається своєю силою, виявляє активність без агресивності, розуміє наслідки останньої для себе і тих, хто навколо. Володіє навичками безпечної поведінки при агресивному поведінні однолітків або дорослих.

Змістова лінія «Психічне Я»

РОЗВИТОК СВІДОМОСТІ

Має уявлення про існування свого внутрішнього світу (думок, почуттів, бажань, ставлень), виявляє інтерес до нього.

Пізнавальна активність

Має уявлення про роль пізнавальної активності у власному розвитку, цікавиться особливостями свого сприймання, пам'яті, уяви, уваги, мислення. Здійснює елементарні мислительні дії (аналізує,

порівнює, синтезує, узагальнює). Володіє початковими формами дослідництва, експериментування, винахідництва, формулює запитальні речення, робить спроби самостійно дошукатися відповідей. Елементарно вміє вивчати навколишній світ, радіє з відкриттів. Усвідомлює принцип збереження кількості, незалежно від форми, величини предметів, відстані між ними, просторового розміщення. Порівнює множини, числа, визначає відношення між ними, називає склад числа з двох менших чисел.

Лічить у прямому і зворотному порядку в межах 10, називає числівники по порядку від будь-якого числа. Знає цифри, знаки. Викладає за допомогою карток з цифрами і знаками арифметичні дії додавання та віднімання, читає їх, виконує найпростіші усні обчислення. Розуміє суть і структуру простих арифметичних задач, розв'язує їх.

Використовує різні стандартні одиниці міри. Виявляє сприйнятливості, допитливість, уважність, спостережливість, відрізняє головне від другорядного, володіє елементарними формами критичного мислення, творчої уяви, пам'яті.

Емоції та почуття

Орієнтується у назвах та специфіці проявів основних емоцій (інтересу, радості, подиву, горя, гніву, огиди, презирства, страху, сорому, провини), розрізняє прояви кожної з них. Встановлює причинно-наслідкові та смислові зв'язки між подіями життя, своїми переживаннями та виразом обличчя. Вміє передавати свої почуття мімікою, жестами, словами. Адекватно реагує на різні життєві ситуації, стримує негативні емоції, співвідносить характер емоційної поведінки з її наслідками для тих, хто поряд. Характеризується оптимістичним світосприйманням, чутливістю, сприйнятливостю, з довірою ставиться до навколишнього світу. Вміє розрізнити моральні, інтелектуальні та естетичні почуття, називати основні з них, вживає ці назви в спілкуванні. Виявляє почуття приязні, щирості, жалю, відповідальності, безкорисливості, вдячності, любові у взаєминах з іншими.

Може передбачити результати своєї праці, їх значення для себе та людей, які поряд.

Довільна поведінка

Планує свої дії, має уявлення про елементарні життєві плани людини. Виявляє цілеспрямованість, певну незалежність від допомоги і керівництва дорослого, може відмовитися від неї, обійтися власними силами. Здатна досягати поставленої мети, не спрощує і не підмінює її; радіє своїм успіхам, відчуває гордість за те, що може чогось досягти. Уміє зробити вибір, прийняти рішення, взяти на себе елементарну відповідальність за його наслідки. Володіє первинними формами самостійності, цілеспрямованості, наполегливості, витривалості, рішучості, впевненості. Здатна стримувати свої бажання, довести недоцільність тих чи інших дій.

РОЗВИТОК САМОСВІДОМОСТІ**Освоєння простору «Я»**

Оперує займенником «Я», вирізняє себе з-поміж інших, усвідомлює, що може обходитися своїми силами, вміє знайти спільне і відмінне між собою та іншими. Має певну думку про себе, може сформулювати узагальнене судження з приводу самої себе, дбає про збереження свого «особистісного простору».

Власне ім'я, прізвище, по батькові

Розуміє, що власне ім'я вказує на її індивідуальність, на статеву та національну належність. Радіє своєму імені, знає свої ласкаві прізвиська, розуміє, що вони вказують на відмінність від інших, засвідчують позитивне ставлення рідних і близьких. Усвідомлює, що прізвище та по батькові вказують на її належність до роду, своєї родини, її традицій і звичаїв. Відчуває гордість за це і захищеність сім'єю.

Самооцінка

Виробляє елементарні судження про свої досягнення, якості, вчинки. Прагне до високої самооцінки, переживає свою відповідність-невідповідність певному еталону. Вміє порівняти себе (досягнення, якості, вчинки) з іншими. Усвідомлює зв'язок своєї самооцінки з реальними досягненнями та оцінками авторитетних дорослих. Виявляє здатність до елементарної рефлексії — усвідомлює, як її особливості сприймають дорослі та однолітки, може будувати свою поведінку з урахуванням можливих реакцій інших людей.

Домагання визнання

Розуміє, чого хоче. Вміє співвідносити свої домагання з можливостями, успіхами та невдачами. Переживає оцінки дорослих та однолітків. Розуміє, чим викликане позитивне і негативне судження про неї інших. Орієнтується у своїх чеснотах і вадах, виявляє самоповагу, елементарну гідність, може відмовитися від незаслуженої високої оцінки. Прагне утвердитись у своїх моральних якостях, виявляє впевненість у своїх можливостях. Розуміє, що самовихваляння є негативним проявом, який зачіпає гідність іншої людини.

Ставлення до себе як представника певної статі

Позитивно ставиться до своєї статевої належності, радіє, що вона (він) дівчинка (хлопчик), знає достоїнства своєї статі, орієнтується у статеворольових стандартах. Має уявлення про «жіночість» та «чоловічість», особливості та призначення жінки і чоловіка. Знає і поважає властивості протилежної статі.

Уявлення себе у часі

Усвідомлює і переживає своє минуле і сьогодення, орієнтується у майбутньому, пов'язує з ним свої елементарні плани; може схематично назвати атрибути різних вікових періодів (дитинства, юності, зрілості, старості). Елементарно уявляє себе в минулому, сьогоденні, найближчому майбутньому, відчуває життєву перспективу. Знає, що минуле, сьогодення і майбутнє залежать від обставин життя і здатності допомагати самій собі. Пов'язує із сьогоденням і майбутнім переважно позитивні зміни і події.

Ставлення до прав і обов'язків

Знає свої права, обов'язки, може означити словами ці категорії, пояснити їх відмінність. Перелічує свої елементарні права (на відпочинок, на захист, на розуміння дорослого, на підтримку, на повагу до себе), домагається їх виконання. Може назвати і виконати свої основні обов'язки (самостійно виконувати те, що по силі; не робити шкоди іншому; дотримуватись режиму дня) тощо. Розуміє зв'язок слів «право», «правило», «честь». Знає етичні еталони поведінки. Здатна керуватися у своїй поведінці моральними нормами, відчуває межі припустимої поведінки.

Змістова лінія «Соціальне Я»

АДАПТАЦІЯ ДО НОВИХ УМОВ ЖИТ- ТЯ

Уміє пристосуватися до життя у нових соціальних умовах: усвідомлює свої нові функції, соціальні ролі; з розумінням ставиться до нового періоду свого життя, усвідомлює його значущість для власного розвитку. Орієнтується у нових умовах, знаходить точку докладання своїх зусиль, приймає умови, в яких доводиться існувати. Вміє розібратися в навколишній обстановці, елементарно упорядкувати свої враження, самостійно зайняти себе, продемонструвати іншим свої вміння та здібності, виявити приязне ставлення до інших, звернутися по допомогу. Розуміє відмінності між існуванням в сім'ї і соціальній установі, орієнтується в перевагах обох соціальних інститутів, виявляє інтерес, зацікавлене ставлення до життя у дитячому садку, школі.

СОЦІАЛІЗА- ЦІЯ

Орієнтується в основних моральних цінностях і вимогах, приймає їх, керується ними у своїх вчинках. Легко включається в життя групи, опановує типові для неї норми, здатна функціонувати, вміє відстоювати власні інтереси.

КОМУНІКА- ТИВНІ ЗДІБ- НОСТІ

Ініціює контакти, відповідає на ініціативу інших, виразно передає словами і мімікою свою готовність спілкуватися. Вміє обмінюватись інформацією, вислуховувати, не перебиваючи іншого, брати почуте до уваги, налагоджувати взаємодію. Цінує партнера, з яким спілкується, незалежно від ступеня прихильності до нього, визнає його чесноти, не зловтішається з недоліків. Уміє дорожити взаєминами, виявляє доступні вікові відданість, надійність, поступливість.

Фонетична, лексична і граматична компетенція

Правильно й чітко вимовляє всі звуки рідної мови, диференціює близькі й схожі звуки, помічає помилки звуковимови. Кількісна і якісна характеристики словника сягають вікової норми. Вживає різні за складністю, багатозначні слова, фразеологічні звороти, використовує в мовленні елементи усної народної творчості. Володіє прийомami словозміни та словотворення. Правильно вживає всі граматичні категорії, будує всі типи простих і

складних речень зі сполучниками, словосполученнями та вставними словами. Має навички корекції та самокорекції мовлення, усвідомлює, що це допомагає порозумітися з іншими людьми.

Мовленнєва компетенція

Володіє українською розмовною мовою. Легко й невимушено спілкується з дорослими та дітьми. Підтримує розмову відповідно до ситуації, зрозумілості теми та зацікавленості. Доречно застосовує мовленнєві і немовленнєві засоби. Відповідно до ситуації регулює силу голосу, темп мовлення, використовує засоби інтонаційної виразності. Володіє формулами мовленнєвого етикету. Орієнтується в ситуації спілкування: виявляє ініціативу або коректно припиняє розмову. Володіє монологічним мовленням. Здатна висловити свою думку чітко, логічно, образно, переконливо. Вміє самостійно складати розповіді.

ПОЗИЦІЯ У СПІЛКУВАННІ З ЛЮДЬМИ, ЯКІ ПОРЯД У родині

Розглядає себе в контексті інших членів родини, усвідомлює взаємозалежність кожного; відчуває себе повноцінним членом родини, про якого турбуються; цінує можливість бути в присутності рідних «самим собою», дорожить можливістю «розкрити душу», розраховує на розуміння і захист. Помічає зовнішню та внутрішню схожість-несхожість з рідними; передбачає і прогнозує висловлювання, думки, дії батьків з приводу своїх вчинків; прагне діяти так, щоб не засмутити близьких, викликати в них почуття задоволення. Поважає інтереси, вибори, смаки, звички рідних; усвідомлює, що батьки належать не лише їй, а один одному та іншим членам родини, мають не пов'язане з дитиною життя. Розуміє, що батьки потребують душевної теплоти і ласки; виявляє чуйність та уважність; уміє стримувати свої бажання, якщо вони заважають рідним; прагне бути причетною до спільних турбот і проблем сім'ї.

За межами сім'ї

Розуміє необхідність якийсь час бути не з батьками, а з іншими дорослими; виявляти довіру, миролюбно ставитися до них. Усвідомлює, що інші

люди не завжди думають і вчиняють так само, як батьки. Знає, що не лише інші люди так чи інакше впливають на неї, а й вона сама певним чином впливає на тих, хто її оточує. Вміє тримати дистанцію, визнає і поважає думки і пропозиції інших. Обирає відповідний стиль спілкування з різними сторонніми людьми, долає сором'язливість у спілкуванні, може знайти спільні теми для бесід. Спроможна протистояти негативним впливам незнайомих, коректно припинити неприємне спілкування. Прагне подати посильну допомогу чужим, виявляє інтерес та увагу до них як до джерела інформації, проявляє тактовність та обережність у взаєминах. Уміє добирати слова-ознаки для характеристики свого ставлення до різних людей.

Групова взаємодія

Відрізняє гру вдвох від гри групою, знає переваги кожної. Розуміє, що за бажанням може вийти з групової гри. Здатна керуватися не лише особистими, а й груповими інтересами. Розуміє, що в спільній діяльності кожний у чомусь себе обмежує, усвідомлює своє право домагатися виконання виправданих вимог. Цінує і намагається зберегти прихильне ставлення до себе інших.

Статус

Прагне посісти в групі однолітків певне місце, здобути визнання, повагу, симпатію. Відповідає вимогам певної групи, змінює негативні прояви на позитивні відповідно до її норм. Переживає ставлення до себе членів групи, виявляє готовність удосконалювати себе. Рахується з виборами однолітків, уміє пов'язати їх з конкретними якостями, здібностями, вміннями, ставленням.

Ставлення до авторитету

Має уявлення про поняття «авторитет», може пояснити його простими словами, назвати якості людини, яку називають авторитетною. Пов'язує поняття з моральними чеснотами, відповідністю поведінки високим соціальним стандартам. Прагне бути значущим, авторитетним в очах однолітків.

Розуміння чужої точки зору

Усвідомлює, що інша людина інакше оцінює події, вчинки; може взяти до уваги її інтереси та потреби, стати на її точку зору. Виявляє тактовність, делікатність, толерантність під час зіткнення з різними точками зору на одну й ту саму проблему. Здатна

виділити і назвати почуття іншої людини, розуміє її стан, уміє на нього відгукнутися, виявити емпатію, співчуття.

Регуляція спільної діяльності

Прагне уникнути конфліктів, налагодити стосунки, дійти згоди, порозумітися; іде назустріч готовності партнера спілкуватися, обходитися без докорів, образ, не нав'язує власної думки, розробляє спільні варіанти розв'язування задачі.

Зіставляє пропозиції партнера зі своїми, керується доцільністю, не вдається до симуляції незгоди, свідомої дезінформації партнера, обґрунтування «правильності» помилкових варіантів рішення, відхилення правильних пропозицій партнера. Не демонструє своє «Я», віддає перевагу конструктивним діям.

Ставлення до асоціальних вчинків

Розрізняє соціально схвалювану поведінку від несхвалюваної, асоціальної; пов'язує першу з позитивними, а другу — з негативними оцінками авторитетних людей та відповідними наслідками для оточення самого винуватця. Знає причини, що призводять до відхилень у соціальній поведінці. Розрізняє поняття «навмисно» і «випадково», керується в оцінці вчинків моральними нормами. Здатна до правилотворчої і правилодоцільної поведінки, впливає на порушників правил співжиття, здатна опиратися спокусам, утримується від агресивності та руйнівних дій.

Розв'язання спірних питань

Уміє владнати суперечку, знайти компроміс, передбачає наслідки своїх негативних дій, розуміє причини виникнення конфлікту, може висловити це, заспокоїти себе та іншого. В суперечці прагне відстояти істину, керується доцільністю. Може визнати свою провину, поступитися власними інтересами заради загального благополуччя, має елементарні навички дипломатичної поведінки, знає слова пояснення, виправдання, вибачення.

Совість

Усвідомлює добро і зло, може пояснити свої вчинки, схвалити або засудити їх. Уміє, за відсутності контролю, стимулювання та заохочення діяти відповідно до соціальних норм, не порушувати їх, виявляти почуття гідності. Має елементарне уявлення про зміст та відмінність понять «совісний» та «безсовісний».

СКЛАДОВІ БАЗОВОГО КОМПОНЕНТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сфери життєдіяльності

“ПРИРОДА”

“КУЛЬТУРА”

“ЛЮДИ”

“Я САМ”

Змістові лінії

Природа Космосу	Предметний світ	Родина	Фізичне-“Я”
Природа планети Земля	Світ гри	Інші люди	Психічне-“Я”
	Світ мистецтва	Людство	Соціальне-“Я”

Результати активності особистості

Фізична	Пізнавальна	Художня
Соціально- моральна	Мовленнєва	Творча
	Ціннісна	